

De nieuwe examenprogramma's Frans, Duits en Engels voor havo en vwo (2)

Examenstof en toetsing

Na mijn bijdrage in het aprilnummer (LT 519) over een aantal algemene aspecten van de nieuwe examenprogramma's mvt voor havo en vwo, wil ik nu kijken naar de examenstof en de toetsing. Er zijn nog enkele losse eindjes. Bij deelvakkers Duits en Frans vwo dreigde het resultaat voor het ce het enige en definitieve cijfer te worden; de overheid wenste voor deze groep daarom tevens een se-cijfer voor de leesvaardigheid. Inmiddels besloot de politiek, die ook op het aantal uren voor het hele vak Frans en Duits bekibbelde, te volstaan met het schoolexamen. Het advies van de vakontwikkelgroep om bij de leesvaardigheid in het ce het gebruik van een woordenboek toe te staan, mede vanwege het positieve (!) backwash-effect, valt onder de bevoegdheid van de CEVO. Enkele andere adviezen die niet in de eindformulering tot geldigheid verheven zijn, kunnen op schoolniveau nog hun waarde krijgen, bijvoorbeeld dat kandidaten bij de toetsing van literatuur de moedertaal mogen gebruiken.

Bij de term doelstellingen wordt meestal gedacht aan doelstellingen die heel concreet meetbaar en goed omzetbaar zijn in een beoordelingscijfer. Maar er zijn ook – sinds Eisner, eind jaren zeventig – minder goed becijferbare doelstellingen denkbaar. Eisner ziet een driedeling.

Productdoelen. Deze geven aan wat het product van het onderwijs moet zijn. Ook is duidelijk of het product goed of fout is. Een voorbeeld hiervan is: leerlingen kennen de definities van de volgende literair-theoretische begrippen: plot, perspectief, thema en motief.

Handelingsdoelen. Deze kunnen niet geformuleerd worden in termen van effect van het leren, maar alleen in termen van de handeling waardoor, of de situatie waarin geleerd wordt. 'Het onderwijs moet ervoor zorgen dat de leerlingen de volgende leerervaringen (Eisner: educational encounters) hebben opgedaan...' Het gaat om ervaringen die belangrijk en nuttig kunnen zijn, maar waarvan achteraf nauwelijks vast te stellen is of dat wat geleerd is, effect heeft gehad. Een voorbeeld hiervan is: leerlingen

hebben een aantal literaire werken gelezen uit de laatste halve eeuw en een aantal uit de tijd daarvoor. 'Type III'-doelen. Deze vormen een tussenvorm tussen product- en procesdoelen. Het is betrekkelijk makkelijk vast te stellen of een product aan gestelde eisen voldoet, maar er kunnen meerdere oplossingen (producten) goed zijn. Het gaat hier met name om doelen die met creativiteit en originaliteit te maken hebben. Een voorbeeld: leerlingen schrijven een verslag over een literair werk dat aan een aantal criteria moet voldoen.

Nagenoeg alle eindtermen bij de vier vaardigheden gelden voor alle niveaus en voor alle talen. Het niveauverschil zit bij de receptieve vaardigheden, lezen en luisteren, in de moeilijkheidsgraad van het aangeboden taalmateriaal. Bij de productieve vaardigheden, spreken en schrijven, bepalen de eisen voor de kwaliteit van de uitvoering het niveauverschil.

Domeinen

De eindtermen worden ingedeeld in vijf domeinen, de vijf onderdelen van een taal: de vier vaardigheden en literatuur. Elk domein wordt weer onderverdeeld in subdomeinen. De eindtermen voor de moderne vreemde talen zijn in te delen in (1) productdoelen (examendoelen) voor een cijfer en (2) vakgebonden handelingsdoelen en (3) vakoverstijgende handelingsdoelen rondom een vakcomponent met tevens algemene aspecten. In de tijd van de CVE-mvt waren handelingsdoelen in het onderwijs nog vrij onbekend en dus onbemand. Intussen zijn ze wel aanvaard, mede door het baanbrekende werk van een vernieuwingsbeweging bij het vak biologie.

Alle examendoelen en het handelingsdoel bij literatuur stammen reeds van de CVE-mvt. De andere handelingsdoelen zijn een verdere uitwerking en met name de algemene doelen zijn gerelateerd aan het studiehuisconcept. Voor de examendoelen worden cijfers gegeven; de handelingsdoelen en de algemene vaardigheden zijn alleen voorwaarden om aan het examen deel te nemen. Zij vinden wel hun weerslag in het zogenaamde examendossier, waarin het schoolexamen, voorheen schoolonderzoek, gedocumenteerd wordt.

Leesvaardigheid

Niet al de verderop genoemde taalvaardigheden worden in de huidige examens al getoetst. Van de eerste eindterm is intussen door het Cito vastgesteld dat hij ook op havo en vwo niveau toetsbaar is.

Naast de taalvaardigheden is bij leesvaardigheid een handelingsdeel extensief lezen ('leeskilometers maken') opgenomen; voor havo dacht de vakontwikkelgroep aan 35 en voor vwo aan 50 studielasturen,

domein	examendoelen	handelingsdoelen	algemene doelen
lezen	taalvaardigheden	extensief lezen	samenvatting multimedia
luisteren	taalvaardigheden	extensief luisteren	note-taking
spreken	taalvaardigheden	praktijksituaties	presentaties
schrijven	taalvaardigheden	praktijksituaties	tekstverwerking verslag
literatuur	begrippen geschiedenis	literaire ontwikkeling	leesdossier

te weten havo ± 800 en vwo ± 1200 pagina's à 250 woorden. Hiermee wordt beoogd de leerlingen een ruim taalaanbod te bieden, zodat er niet-intentionele taalverwerving kan plaatsvinden. Om de taalverwerving te bevorderen is het wenselijk dat leerlingen veel - niet te moeilijke - teksten lezen op het zogenaamde n+1-niveau, waarbij 'n' de actuele leesvaardigheid van de leerling representeert en '+1' aangeeft dat het niveau van de teksten daar net iets boven moet liggen. De school moet in het examendossier documenteren dat de leerlingen aan dit handelingsdoel hebben voldaan. Hoewel teksten die voor literatuur kunnen worden gelezen niet uit te sluiten zijn, zullen teksten die voor het extensief lezen bedoeld zijn in het algemeen niet om hun literaire kwaliteiten gelezen worden. Veel literaire teksten immers voldoen niet aan het individuele n+1-niveau maar zijn vaak taalkundig 'frustrational'. De teksten voor het extensieve lezen zullen naast de beproefde jeugdboeken ook uit de triviaalliteratuur en de lectuurhoek kunnen komen. Daarbij zullen docenten het idee los moeten laten dat ze zelf (eerst) de boeken gelezen moeten hebben. Behalve het probleem van het vinden van deze boeken zullen er technieken ontwikkeld moeten worden voor de leerling om vast te stellen of een lange tekst 'zijn' n+1 is, en voor de docent om vast te stellen dat aan de taak voldaan is. De algemene vaardigheid vereist de omgang met multimedia zoals cd-rom en Internet bij het verwerven van informatie. Leerlingen formuleren bijvoorbeeld zelf een vraagstelling en zoeken daarbij o.a. via elektronische weg de benodigde informatie. De eindtermen leesvaardigheid luiden als volgt:

Taalvaardigheden

1. Aangeven of een tekst, gegeven een bepaalde informatiebehoefte, relevante informatie bevat en, zo ja, welke.
2. De globale strekking van een tekst aangeven.
3. De betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven.
4. Onderdelen van een tekst benoemen en het verband tussen delen van een tekst aangeven.
5. Op grond van de tekst conclusies trekken met betrekking tot beoogd publiek, taalgebruik en schrijfdoel(en), als ook opvattingen en gevoelens van de auteur.

Extensief lezen

6. Ruime ervaring opdoen met het extensief lezen van vlot leesbare teksten.

Algemene vaardigheden

7. Ervaring opdoen met de techniek van het samenvatten als strategie om een tekst aan te pakken.
8. Bij het verwerven van informatie een aantal malen gebruik maken van toepassingen van ICT.

Luistervaardigheid

Bij luistervaardigheid is het belangrijk dat leerlingen vooral veel luisteren. Daarom is er een handelingsdeel over extensief luisteren opgenomen, vergelijkbaar - ook qua omvang - met het extensief lezen.

Frans en Duits horen de leerlingen niet veel buiten de lessen in die talen om, dit in tegenstelling tot het Engels. Naast audioteksten moeten ook videoteksten worden aangeboden. Naar verwachting zullen de nieuwe media daar de komende jaren goede mogelijkheden voor bieden. Een indicatie voor de kwantificering van het luisteren, zoals de vakontwikkelgroep bij lezen wel aangaf, is ondanks aandrang van het veld (terwijl tegelijk de kwantificering bij extensief lezen op weerstand stuitte) niet mogelijk gebleken. Op het eerste gezicht lijkt tijd een goede maat, maar de intensiteit van het luisteren bij een speelfilm en een hoorspel is totaal verschillend. Vergelijk ook het luisteren naar een cassette waarop een boek voorgelezen wordt, terwijl men de tekst mee leest: extensief lezen en luisteren tezamen? Bij extensief luisteren lijkt het ook makkelijker dit aspect zuiver als taalverwerving te beschouwen dan bij extensief lezen, waar het veld vermenging met literaire vorming blijft prefereren. Hoewel enerzijds het materiaal voor het oprapen ligt (buitenlandse tv is nagenoeg overal toegankelijk via de kabel) is hier toch nog veel opbouwwerk - graduate listeners - noodzakelijk.

Het taalmateriaal varieert van taalmateriaal waarin de spreker rekening houdt met een anderstalige toehoorder of gesprekspartner tot materiaal waarbij dit niet het geval is. De gebruikssituaties variëren van het luisteren naar op beeld- en geluidsdrager opgenomen materiaal tot het luisteren naar en reageren op een vreemdtaalspreker in een persoonlijk gesprek. De moderne technologie (bijv. cd-roms) zal het overigens mogelijk maken om de toetsing flexibeler en individueler te organiseren.

De eindtermen luistervaardigheid luiden als volgt:

Taalvaardigheden

1. Aangeven of een gesproken tekst, gegeven een bepaalde informatiebehoefte, relevante informatie bevat en, zo ja, welke.
2. De hoofdgedachte van een gesproken tekst dan wel delen van een tekst aangeven.
3. De betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven.
4. Op grond van een gesproken taaluiting conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de spreker.
5. Op basis van het gehoorde anticiperen op het meest waarschijnlijke vervolg van een gesprek.

Extensief luisteren

6. Ruime ervaring opdoen met extensief luisteren naar op beeld- en geluidsdragers opgenomen materiaal.

Algemene vaardigheid

7. Ervaring opdoen met de techniek van het aantekeningen maken (note-taking) als strategie om een tekst aan te pakken.

Gespreksvaardigheid

De leerlingen moeten bijdragen kunnen leveren aan gesprekken, zowel 'face to face' als telefonisch, met jongeren, volwassenen binnen en buiten de kennissenkring, zowel in persoonlijke als maatschappelijke sfeer, over thema's binnen de eigen belevingswereld, zoals personen, dieren, dagelijks leven, de eigen cultuur, school of studie, werk en ontspanning, en over enkele onderwerpen van meer algemene aard, zoals politiek, cultuur, economie en techniek, betrokken op eigen ervaringen. De bijdragen kunnen van informatieve, persuasieve en expressieve aard zijn. De leerlingen maken vooral gebruik van woorden en uit-

drukkingen met een neutrale gebruikswaarde, maar gebruiken daarnaast in veel voorkomende situaties formele of informele varianten. Daarvoor hebben de leerlingen een specifieke kennis nodig met betrekking tot het traditionele moedertaalgebied, een algemene kennis met betrekking tot landen waar de taal als moedertaal wordt gesproken en tot enkele opvallende verschillen met de eigen cultuur.

Het studiehuis biedt goede mogelijkheden om deze vaardigheid in kleine groepen intensief te oefenen. Hiervoor kan tijd gebruikt worden die vrij kan komen door andere leeractiviteiten docent-onafhankelijk te oefenen zoals de leesvaardigheid. Een gevaar is wel dat gespreksvaardigheid te eenzijdig wordt opgevat als discussievaardigheid.

Het handelingsdoel 'praktijksituaties' wil leerlingen de taal in realistische situaties laten toepassen, bij voorkeur in contacten met native speakers. De kunst – op de eerste plaats voor de leerling – zal zijn de mogelijkheden voor direct of indirect (telefoon)contact met native speakers te genereren. Er kan met name gedacht worden aan contacten met jongeren uit andere landen waarbij de vreemde taal als communicatiemiddel fungeert.

Bij de algemene vaardigheid 'het houden van presentaties' gaat het niet om het verdedigen van standpunten maar het multimediaal verzorgd laten zien van opgedane kennis, bijv. de presentatie van de resultaten van een eigen onderzoek voor een ander vak waarbij misschien ook al studieliteratuur in de vreemde taal gebruikt is en op het einde een 'summary' in het Engels in de geest van de algemene vaardigheid voor schrijfvaardigheid gemaakt is. De eindtermen gespreksvaardigheid luiden als volgt:

Taalvaardigheden

1. Een gesprek of monoloog beginnen en afsluiten.
2. Aandacht vragen en verzoeken om verduidelijking of herhaling.
3. Bedanken, zich verontschuldigen, feliciteren en uitnodigen.
4. Informatie geven en informatie vragen.
5. Een mening geven en een mening vragen.
6. Iets of iemand beschrijven.
7. Gevoelens, belangstelling en voorkeur uitdrukken en ernaar vragen.
8. Een oordeel uitdrukken en commentaar geven.
9. Bepleiten, klagen en onderhandelen.
10. Instrueren.
11. Een standpunt verwoorden en beargumenteren.

Praktijksituaties

12. De vreemde taal enkele keren in praktijksituaties gebruiken.

Algemene vaardigheid (niet voor havo Frans)

13. In de vreemde taal presentaties houden.

In de beoordeling van gespreksvaardigheid dienen de inhoud (volledigheid, uitvoerigheid, begrijpelijkheid), correctheid en gepastheid van taalgebruik, vlotheid en uitspraak betrokken te worden.

Schrijfvaardigheid

Voor havo (Frans en Duits) zijn de tekstsoorten korte persoonlijke en zakelijke brieven, formulieren, faxen en een beknopt curriculum vitae (beschrijving van persoonlijke gegevens en loopbaan). De teksten zijn gericht aan jongeren, volwassenen uit kennissenkring, en zakelijke instanties.

Voor havo-Engels en vwo (Frans en Duits) zijn de tekstsoorten korte persoonlijke en zakelijke brieven,

faxen, eventueel e-mail, een curriculum vitae (beschrijving van persoonlijke gegevens en loopbaan), alsmede beschrijvingen. De teksten zijn gericht aan jongeren, volwassenen binnen en buiten de kennissenkring, en zakelijke instanties. Daarnaast kunnen teksten voorkomen die leerlingen schrijven in het kader van hun studie, ten behoeve van andere vakken. Voor vwo-Engels komen hier nog korte verslagen en besprekingen bij. Bovendien kunnen de beschrijvingen hier uitvoeriger zijn.

Om de niveaus te bereiken is het wenselijk dat leerlingen deze vaardigheid met behulp van elektronische hulpmiddelen kunnen oefenen. Verder is het belangrijk dat leerlingen ook met telematische toepassingen vertrouwd raken. Leerlingen die schrijfvaardigheid met behulp van elektronische hulpmiddelen oefenen, moeten hierover ook op het examen kunnen beschikken. Hier zal flexibele toetsing zeker gewenst en mogelijk zijn, d.w.z. leerlingen maken, als ze daar aan toe zijn, alleen of groepsgewijs hun toets. Verondersteld wordt dat de leerlingen in staat zijn om de gewenste teksten voor een deel samen te stellen door gebruikelijke formuleringen, zinsneden of standaardinea's foutloos over te nemen uit voorbeelden of naslagmateriaal, waarbij inbegrepen elektronische hulpmiddelen als tekstverwerkers met bijbehorende faciliteiten als synoniemenlijst en spellingcontrole, grammaticacontroleprogramma's, bouwsteenrespondentie en elektronische brievenbestanden en elektronische woordenboeken. De eindtermen voor schrijfvaardigheid luiden als volgt (waarbij eindterm 11 alleen voor Engels geldt):

Taalvaardigheden

1. Bedanken, zich verontschuldigen, feliciteren en uitnodigen.
2. Informatie geven en informatie vragen.
3. Een mening geven en een mening vragen.
4. Iets of iemand beschrijven.
5. Gevoelens, belangstelling en voorkeur uitdrukken en ernaar vragen.
6. Een oordeel uitdrukken en commentaar geven.
7. Bepleiten en klagen.
8. Een standpunt verwoorden en beargumenteren.

Praktijksituaties

9. Deelnemen aan correspondentieprojecten, mede met behulp van telecommunicatie.

Algemene vaardigheden

10. Bij het schrijfproces gebruik maken van de mogelijkheden van tekstverwerking.
11. In het kader van een project of ten behoeve van een ander vak een verslag in de vreemde taal schrijven.

In de beoordeling van schrijfvaardigheid dienen de inhoud (volledigheid, originaliteit, duidelijkheid), correctheid en gepastheid van taalgebruik betrokken te worden.

Literatuur

De CVE-mvt ging uit van de historisch gegroeide visies op de rol van literatuur. Zij wilde niet vanuit een tijdgebonden voorkeur kiezen voor slechts één van deze opvattingen, maar koos principieel voor literatuur 'in de volle breedte'. De VOG-mvt draaide de volgorde om: persoonlijke leessaak, persoonsontwikkeling, literatuurtheorie en literatuurgeschiedenis. Bovendien achtte zij de laatste twee voor havo minder relevant. Voor havisten zijn de eindtermen 5

tot en met 8 dan ook niet van toepassing. Op havo ligt nu het accent op de persoonlijke literaire ontwikkeling. De leerlingen leggen een leesdossier aan, waarover gesproken kan worden tijdens een school-examen. De beoordeling mag zich slechts op de kwaliteit van het leesverslag richten. Op het vwo, waar de studielast ook groter is, komen daarnaast wel het begrippenapparaat en de literatuurgeschiedenis aan de orde, waarbij sprake is van één langere aaneengesloten historische periode en van grote aandacht voor de hedendaagse literatuur.

Voor het taalmateriaal kunnen bij wijze van kennis-making in principe alle literaire verschijningsvormen aan bod komen. Grote nadruk op verhalend proza ligt voor de hand omdat verhalend proza relatief de meest actuele en de meest frequente literaire verschijningsvorm is. Verder is het wenselijk dat de teksten binnen het bereik van de kandidaten liggen; dat wil niet zeggen dat alleen jeugdliteratuur in aanmerking komt, maar wel werken die herkenbaar zijn en de kandidaten iets te zeggen hebben. Onder werken worden alle oorspronkelijke werken verstaan. In voorkomende gevallen kan naast de oorspronkelijke tekst een vertaling worden gebruikt.

De eindtermen luiden als volgt:

Literaire ontwikkeling

1. Leerervaringen opdoen met het lezen van een gevarieerd aanbod aan teksten zodat men in aansluiting op persoonlijke voorkeuren de persoonlijke leesmaak kan ontwikkelen.
2. Aan de hand van literaire teksten een aantal leerervaringen opdoen ten aanzien van een aantal aspecten van de maatschappij, op grond waarvan men de visie op de werkelijkheid en zijn plaats daarin ontwikkelt.
3. Op grond van de leerervaringen, genoemd in eindterm 1 en 2, van de persoonlijke leeservaringen beargumenteerd verslag uitbrengen aan de hand van een persoonlijke selectie van drie uit de werken die men uit het betrokken taalgebied gelezen heeft.
4. N.a.v. een aantal (fragmenten uit) literaire werken de persoonlijke leeservaringen beschrijven, verdiepen en evalueren.

Literaire begrippen (alleen vwo)

5. Literaire tekstsoorten onderscheiden en aangeven waarin deze zich qua leesdoel en leeswijze onderscheiden van niet-literaire (non-fictionele) tekstsoorten.
6. Gebruik maken van het bij Nederlandse taal en literatuur genoemde begrippenapparaat.
7. Met behulp van de kennis van literaire begrippen, genoemd in doelstelling 6, (fragmenten uit) literaire teksten analyseren, interpreteren en waarderen.

Literatuurgeschiedenis (alleen vwo)

8. Naast kennis van de eigentijdse (proza)literatuur enige kennis van literair verhalend proza, drama en poëzie uit een relatief lange aaneengesloten literair-historische periode hebben. Over relevante kennis beschikken van de in deze periode belangrijke literaire stromingen, schrijvers, hun leven, hun werken en hun betekenis voor de ontwikkeling van onze hedendaagse cultuur. Daarbij oog hebben voor internationale verbanden.
9. Op grond van de kennis van verhalend proza, drama en poëzie betreffende de betrokken periode in literaire teksten uit die periode kenmerken van stromingen, schrijvers en (sub)genres herkennen en benoemen.

Onder de leerervaringen van de literaire vorming worden 'educational encounters' verstaan, ervaringsmogelijkheden georganiseerd door de docent, waarbij nadrukkelijk ook andere kunstuitingen, zoals bijvoorbeeld audiovisuele producten, betrokken kunnen worden. Bij de persoonlijke selectie hebben de leerlingen uiteraard alle inbreng in de keuze van

teksten, variërend van triviale tot hoog-literaire, fictie naast non-fictie, drama en poëzie naast de roman, enz. De school heeft de taak te documenteren hoe aan de eindtermen van de literaire vorming vorm gegeven wordt en stelt criteria vast voor het noodzakelijke verslag in het zogenaamde leesdossier. Dit leesdossier is bij literatuur feitelijk de 'algemene vaardigheid'. Het documenteert de ontwikkeling van de lees- en reflectievaardigheid van de leerling en geeft hem inzicht in de eigen ontwikkeling.

Op vwo zijn er nog de subdomeinen literaire begrippen en literatuurgeschiedenis. De VOG-mvt wilde de aandacht evenwichtig verdelen tussen het subdomein literaire vorming enerzijds en de subdomeinen literaire begrippen en de literatuurgeschiedenis anderzijds. De eindtermen voor het subdomein literaire begrippen komen vooral geïntegreerd in de overige eindtermen aan bod. Ook bij Nederlands is een aparte toetsing van het begrippenapparaat uitgesloten. Overigens is hier samenwerking tussen de talensecties wenselijk. Hier ligt vooral de mogelijkheid vanuit een internationale benadering te werken.

Eén cijfer voor literatuur

Uiteindelijk heeft de vakontwikkelgroep voor de toetsing van literatuur wel suggesties gedaan, maar geen concrete voorschriften voor de inrichting van het schoolexamen. Bij literatuur kan voor het subdomein literaire ontwikkeling een gesprek van 15 minuten gevoerd worden, waarin een door de kandidaten samengesteld leesdossier besproken wordt. Maar de bespreking kan ook gebeuren in samenhang met het leesdossier van andere vakken. Er zijn ook andere vormen mogelijk, zoals groepsgesprekken of schriftelijke beoordelingen. De beoordeling zou niet mogen gaan over de leesmaak, de weergegeven standpunten en meningen, maar over de kwaliteit ervan als verslag (kloppende argumentatie, voldoende variatie, tijd en zorg).

Op het vwo organiseert de school voor de subdomeinen literaire begrippen en geschiedenis bovendien een schriftelijk dan wel mondeling schoolexamen, waarbij ook het leesdossier een rol kan spelen, aldus de vakontwikkelgroep. Voor dit deel literatuur wordt wel een cijfer gegeven.

Het cijfer voor literatuur is onderdeel van het aparte algemene cijfer voor literatuur van de talen samen op de cijferlijst van het schoolexamen. Op havo is het cijfer van Nederlands feitelijk het eindcijfer. Het leesdossier bij mvt is immers alleen een handelingsdoel. Op vwo heeft mvt wel een cijfer: bij de weging heeft het cijfer voor Nederlands de factor 3, elke mvt de factor 1.

Extensief lezen en literair lezen

De literatuur en het leesdossier staan min of meer los van het extensieve lezen. Feitelijk is extensief lezen bedoeld voor de taalverwerving en losgekoppeld van het puur literaire lezen. Extensief lezen is een van de leerroutes voor de taalvaardigheid, met name de leesvaardigheid. Het is puur kilometers maken, het zijn 'vliegren'. De studielast van deze taak kan kwantitatief in aantallen woorden en blad-

zijden worden omschreven en kwalitatief als 'n+1'. Hiervoor komen andere, vooral nieuwe categorieën werken in aanmerking dan meestal bij hoogwaardige literatuur gebruikelijk is. De school moet registreren hoe de leerlingen aan deze kilometers-opdracht voldaan hebben. Deze 'registratie' hoort eerder thuis bij onderwerpen als het leerlingvolgsysteem dan in het leesdossier. De (administratieve) verantwoording zal zijn weerslag vinden in het examendossier. Het extensief lezen is zo geen onderdeel van het leesdossier, dat feitelijk een literaturofficer is.

Voor de literatuur is, ondanks aandringen, de leeslast of het aantal te lezen titels niet vastgelegd. In de eindtermen wordt alleen vermeld dat uiteindelijk de leerling van die teksten die hij uit de doeltaal heeft leren kennen, er drie kiest en er beargumenteerd verslag van uitbrengt. Bij de CVE-mvt heette dat een topdrie. Wel is het maken van een leesdossier voorgeschreven; het is een middel voor de leerling om greep te krijgen op zijn ontwikkeling, een instrument voor (zelf)reflectie, een vaardigheid met vakoverstijgende elementen. Het leesdossier speelt tevens een belangrijke rol bij het vak Nederlands. Het ligt voor de hand dat een school aan al deze literaire leesdossiers één gezicht probeert te geven. Bovendien is bij kv-1 sprake van een kunstdossier. In de eindformulering is in elk geval sprake van de verplichting tot afstemming tussen Nederlands, mvt en kv-1.

Toetsing en weging

De flexibilisering en individualisering van het onderwijs stellen hun eisen aan het examensysteem. De examinering mag niet te veel tijd kosten en het laatste leerjaar mag niet gedomineerd worden door examens. Daarom zijn de centrale examens pas in juni en wordt het schoolexamen in de vorm van een examendossier aan voorschriften gebonden. Indien een vak zowel in het centraal examen als in het schoolexamen wordt afgesloten, hebben beide eindcijfers een gelijk gewicht.

Voor Engels bestaat het examen uit een centraal examen en een schoolexamen, voor Frans en Duits is dit het geval bij het hele vak. Op vwo wordt het deelvak leesvaardigheid volgens de laatste informatie alleen in het schoolexamen getoetst. Er moet tevens aan een aantal handelingsdoelen voldaan zijn. Als waarborg hiervoor dient mede de invoering van een examendossier. Het schoolexamen zelf is duidelijker gestructureerd en veronderstelt een verhoging van de kwaliteit van de toetsing.

Het centraal examen wordt afgenomen in één zitting die, zoals nu, 2½ uur duurt en betrekking heeft op de taalvaardigheden van de leesvaardigheid. De vakontwikkelgroep stelt voor om gebruik van het woordenboek toe te staan. Dit zou echter niet mogen leiden tot een verlenging van de tijd, c.q. vermindering van de opgaven. Het schoolexamen heeft betrekking op de taalvaardigheden van luistervaardigheid, gespreksvaardigheid, schrijfvaardigheid en het leesdossier bij de literaire vorming. Op vwo komen daar de literaire begrippen en de literatuurgeschiedenis bij. Dat de kandidaten bij de toetsing van kennis van en inzicht in literatuur en het verslag uitbrengen

van leer- en leeservaringen bepalen in welke taal de toetsing geschiedt, wordt niet meer in de eindversie vermeld. Wel wordt geïntegreerde toetsing van letterkunde en een taalvaardigheid in het examenprogramma uitgesloten.

Bij de vaardigheden in het schoolexamen worden de eindtermen van het subdomein taalvaardigheden getoetst. De vakontwikkelgroep verlangt dat daarbij gebruik wordt gemaakt van toetsen die aan eisen van validiteit, transparantie en betrouwbaarheid voldoen. Uitgangspunt is dat aan alle onderdelen een gelijk gewicht wordt toegekend, met uitzondering van de leesvaardigheid, die een dubbel gewicht zou mogen krijgen. Omdat echter alleen de leesvaardigheid in het centraal examen getoetst wordt, krijgt deze vaardigheid noodgedwongen het gewicht van 50%. De drie onderdelen luisteren, spreken en schrijven hebben binnen het schoolexamen een gelijk gewicht (1/3) en tellen derhalve voor 17% mee in het eindcijfer. Literatuur hoort bij het ene algemene cijfer voor literatuur van Nederlands en mvt. Daarmee is de weg vrij voor geïntegreerd literatuuronderwijs.

Vakontwikkelgroep en eindversie

Meerdere aanbevelingen van de vakontwikkelgroep zijn niet terug te vinden in de eindversie. Het woordenboek moet zijn kans nog krijgen bij de CEVO. Vele andere voorstellen zijn echter niet opgenomen. Op schoolniveau kunnen ze wel weer aan de orde komen.

- De vakontwikkelgroep herleidde uit de aanvankelijke deelvakken een indicatie voor de tijdsverdeling tussen de vijf domeinen.
- Bij de twee receptieve domeinen werd voor het onderdeel extensief lezen en luisteren aan een pittige omvang gedacht: op havo aan 35, op vwo aan 50 studielasturen voor elke vaardigheid.
- Het extensieve lezen werd zelfs geconcretiseerd tot 800 pagina's op havo en 1200 pagina's op vwo à 250 woorden.
- Voor literatuur op vwo werd voorgesteld de aandacht evenwichtig te verdelen tussen het eerste subdomein en de twee andere, waarbij via het leesdossier een koppeling gelegd kon worden.
- Voor de toetsing van de verschillende taalvaardigheden werden tijd en kwaliteit voorgeschreven.
- Bij literatuur werd de inrichting van de toetsing juist niet vastgelegd, maar werden wel mogelijkheden opgesomd. Wel werd bepaald dat de leerling de moedertaal als toetstaal (ook van het leesdossier?) mocht kiezen.

De laatste kwestie is een goed voorbeeld van een gemiste kans, hoewel het gaat over een ondergeschikt element. Het is vaak een heet hangijzer op de verdeelde werkvloer. Zoals een collega tijdens de veldraadpleging verzuchtte: 'Laat iemand ergens die knoop toch eens doorhakken, hoe de beslissing ook moge uitvallen.'

Theo Hoebers

Jaargang 1944. Sinds 1970 docent Duits aan het Thomascollege te Venlo, oud-lid van de VOG-mvt, tevens kaderdocent CPS en projectleider van het door het PMVO ingestelde netwerk Geïntegreerd Literatuuronderwijs. Adres: Belletablestraat 6, 5913 AW Venlo.